

בין שאול לדוד

מים ראשונים: פרשת השבוע על מדרשיה ופרשניה וכמו כן ההפטרות בנביא, מזמנים לנו לעתים אפשרות לדון בנושאים קצת שונים וחריגים. וזה אחד מהם. אך עדיין, מה עניין שאול ודוד לפרשת במדבר או להפטרות?

שְׂאוּ אֶת רֵאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתֶּם: מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְיַמְעֵלָה כָּל יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאֹתֵם אֹתָהּ וְאַהֲרֹן: (במדבר א ב-ג).

מסכת יומא דף כב עמודים א- ב – שאול מנה את העם כהוגן

משנה: הממונה אומר להם: הצביעו. ומה הן מוציאיך? אחת או שתיים ואין מוציאיך אגודל במקדש.
גמרא: תנא: הוציאו אצבעותיכם למנין. ונימנינהו לדידהו! מסייע לר' יצחק, דאמר ר' יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצווה שנאמר: "ויפקדם בבזק" (שמואל א יא ח) ... "ויפקדם בטלאים" (שמואל א טו ד).¹

מסכת ברכות דף סב עמוד ב – דוד מנה שלא כהוגן

"אם ה' הסיתך בי ירח מנחה" (שמואל א כו יט).² אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקב"ה לדוד: מסית קרית לך? הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו". מיד: "ויעמוד שטן על ישראל" (דברי הימים א כא א) וכתיב: "ויסת את דוד בהם לאמר: לך מנה את ישראל" (שמואל ב כד א). וכיון דמנינהו, לא שקל מינייהו כופר.³

מסכת סוטה דף לה עמוד א – דברי תורה אינם זמירות

דרש רבא: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר: "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" (תהלים קיט נד). אמר לו הקב"ה: דברי תורה שכתוב בהן: "התעייף עיניך בו ואיננו" (משלי כג ה), אתה קורא אותן זמירות?⁴ הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב: "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז ט), ואיהו אתייה בעגלתא (והוא מביאה בעגלה).⁵

¹ ובהמשך הגמרא שם מורחב האיסור למנות את ישראל עליו הרחבנו בדברינו [מניית עם ישראל](#) בפרשה זו בשנה האחרת. ראו המשך הגמרא שם: "אמר ר' אלעזר: כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר: והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. רב נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין, שנאמר: לא ימד ולא יספר". שאול נוהג כראוי ומונה את עם ישראל ע"י חרסים או טלאים, פעמיים! ראו פירוש רש"י שמואל א יא ח: "ויפקדם בבזק - רבותינו אמרו בשברי חרסים. לשון אחר: בבזק - באבנים שנטל מכל אחד אבן ומנאם כמו ויפקדם בטלאים (שמואל א טו ד), שנטל מכל אחד טלה ומנאם בהם, כמו שהיו מונים אותם בחצאי שקלים". ראו גם במדבר רבה ב יא: "ויפקדם בטלאים ויפקדם בבזק, כשהם עשירים - בטלאים הללו, כשהם עניים - בבזקים". שאול נוהג כהוגן וכמשה שפקד את העם במחצית השקל (בפרשת כי תשא, אבל בפרשתנו לא ברור כיצד נערך מפקד העם ועל כך הרחבנו כאמור בדברינו [מניית עם ישראל](#) בפרשה זו). ראו אמנם עקיצת הגמרא שם על בעלי השררה המתעשרים מרגע שנתמנו לתפקיד: "אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל: כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור - מתעשר. מעיקרא כתיב ויפקדם בבזק ולבסוף כתיב ויפקדם בטלאים". אך גם זאת לזכותו של שאול שלדברי הגמרא עצמה שם, פקד את העם בטלאים משלו ולא משלהם!

² דברי דוד לשאול כאשר זה רודף אחריו במדבר זיף. ראו דברי הגמרא הקשים על הסתה זו, מסכת בבא בתרא טז ע"א: "אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כאדם שמסיתין אותו וניסת. במתניתא תנא: יורד ומתעה ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה". (ראו דברינו [אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו](#) במיוחדים). אירוע זה מובא כאן לצורך הדרשה על "ההסתה" ממנה עובר הדרשן לנושא הדרשה העיקרי - ההסתה בחטא דוד במניית העם. ובהמשך נשוב לעניין רדיפת שאול את דוד שגם הוא שייך לנושא שלנו - בין דוד לשאול.

³ גם על חטאו של דוד במניית העם, הרחבנו לדון בדף [מניית עם ישראל](#) בפרשה זו ולא נחזור על הדברים כאן. הרוצה להעמיק בנושא יעיין בספר שמואל ב פרק כד וישווה מול הנוסח בדברי הימים א פרק כא. ויעיין במדרשים, נוסף לגמרא למעלה, בפסיקתא רבתי (יהודה וישראל) ומדרש שוחר טוב (תהלים) פרק יז. מה שחשוב לעניינינו הוא שדוד נכשל לא רק בפסוק מהתורה, שכל תינוק של בית רבן יודע (גם מי שלא עלה לגמר בתחרות חתן התנ"ך) אלא גם במה ששאול קודמו ידע להקפיד כאשר מנה את העם פעמיים: ויפקדם בבזק - במלחמת יבש גלעד, ויפקדם בטלאים - במלחמת עמלק. מעניין שהדרשן לא מביא השוואה מתבקשת זו עם שאול ומתמקד רק בפסוק מהתורה שנסתר מעיני דוד. האם הדרשן הוא מצאצאי דוד וחס על כבודו?

⁴ מדרשים אחרים לא רואים בדברי דוד אלה דבר שלילי, אדרבה, דברי תורה היו מושרים בפי דוד כל הזמן. ראו למשל ספרי במדבר פרשת קרח פסקא קיט: "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש (תהלים קיט מו) ואומר: זמירות היו לי חוקיך (שם נד)". אבל כאן, הוא לשלילה. דברי תורה אינם זמירות ששרים והם צריכים עיון רב, התמדה וחזרה ללא הרף. וזו כנראה משמעות הקשר של התורה עם הפסוק: "התעייף עיניך בו ואיננו". אם תסיר (תעייף) מעיניך את דברי התורה (ותתעייף?), הם יפרחו וייעלמו ממך. ביטוי זה קשור לאמירה: אם תעזבני יום - יומיים אעזבך, שמקורה במדרש. ראו ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה: "אמר רבי שמעון בן לקיש: במגילת חסידים מצאו כתוב: יום תעזבני ימים אעזבך". ובספרי דברים פרשת עקב פסקא מח: "והיה אם שכח תשכח - אי אתה מעלים עיניך ממנו עד שילך לו, שנאמר: התעייף עיניך בו ואיננו. וכתוב במגילת חריסים: יום תעזבני - יומים אעזבך".

⁵ ראו גם במדבר רבה ד כ: "וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה (שמואל ב ו ג) - לא נשאוהו כתורה, שהרי כתוב: ולבני קהת לא נתן כי עבודת קודש עליהם בכתף ישאו. מפני מה נענש שנתעלם המקרא מעיניו? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהלים קיט): זמירות היו לי חוקיך וגו'. אמר לו הקב"ה: דברי תורה שכתוב בהן (משלי כג): התעייף עיניך בו ואיננו, אתה קורא

פרקי דרבי אליעזר פרק מט – התוכחה לשאל במלחמת עמלק

ר' שמעון בן יוחאי אומר: רצה הקב"ה להכרית ולהשמיד את כל זרעו של עמלק, ושאל והעם שמעו ולא חסו על אדם, אלא על אגג, שנאמר: "ויחמול שאל והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר" (שמואל א טו ט). שמע שמואל ויצא לקראתם ואמר להם: חמלתם בעמלק והבאתם שריד ממנו ומיטב הצאן והבקר! אמרו: הצאן והבקר לעשות בו זבחים לאלהיך. אמר להם: אין חפץ למקום בעולות וזבחים כי אם לשמוע בקולו ולעשות רצונו, שנאמר: "ויאמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' הגה שמוע מן זבחים טוב להקשיב מחלב אילים" (שמואל א טו כב).⁶

מסכת ברכות דף סב עמוד ב – דוד חוטא בבגדים

"ואמר להורגך ותחוס עליך" (שמואל א כד ו),⁷ "ואמר" – "ואמרתי" מיבעי ליה! "ותחוס" – "וחסתי" מיבעי ליה!⁸ – אמר רבי אלעזר, אמר לו דוד לשאל: מן התורה – בן הריגה אתה, שהרי רודף אתה, והתורה אמרה: בא להורגך השכם להורגו.⁹ אלא צניעות שהיתה בך – היא חסה עליך, ומאי היא? – דכתיב: "ויבוא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאל לקהסך את רגליו" ... לקהסך – אמר רבי אלעזר: מלמד שספך עצמו כסוכה.¹⁰ "ויקום דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאל בלטי", אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל המבזה את הבגדים, סוף אינו נהנה מהם, שנאמר: "והמלך דוד זקן בא בימים ויכסחו בבגדים ולא יחס לו".¹¹

אותן זמירות?! הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותך. ובהמשך המדרש שם אחיתופל הוא שסונט בדוד: "דוד, לא היה לך ללמוד מפסוק קטן שהתינוקות קוראים!". עם כל זאת, דוד מתחיל כאן את התהליך של בניית בית המקדש. העלאת הארון מארץ פלשתים היא צעד ראשון בדרך הארוכה להפיכת ירושלים לבירת הממלכה המדינית והרוחנית. נתגלגלו הדברים ובאו דרך חטאו במניית העם שהסתיים בקניית הר הבית מארונה או אורנן היבסי, כמסופר בשמואל ב כד ובדברי הימים א פרק כא (ראו דברינו [קניית הר הבית](#) ביום ירושלים). כאשר לומדים מטעויות, עד בניית בית המקדש אפשר להגיע. אותן זמירות שדוד מקבל עליהן מוסר, הן שעתידות להיות מושרות בבית המקדש (ראו דברי הימים א טו טז). ובספרי תהלים במקדשי מעט עד ימינו. והיכן שאל בכל העניין הזה?

⁶ מלחמת עמלק היא ללא ספק הנפילה הגדולה של שאל. נפילה שיש הרבה לשאל עליה ולדון בה, מה גם שדוד במלחמתו בעמלק (שמואל א פרק ל) לא נמנע מלהביא שלל ואין נביא שיוכיחו על כך! אך אנו רוצים להפוך קצת בזכותו של שאל, ולא רק בגלל שגם דוד עשה כך ולא נענש. ראו גמרא סנהדרין כ ע"ב (ספרי פרשת ראה): "שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. ואיני יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק, הוי אומר: להעמיד להם מלך תחילה ... ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחילה, או להכרית זרעו של עמלק תחילה, כשהוא אומר: והניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו' - הוי אומר: להכרית זרעו של עמלק תחילה". שאל אמנם לא השלים את המלאכה, אבל הוא היה המלך הראשון לישראל – "שאל ראש לנמשחים" (ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אבא גוריון (בובר) פרשה א). דוד השלים את המלאכה ששאל עשה את עיקרה. ראו ספר אבודרהם על הברכה בפורים: "הנפרע לנו מצרינו על ידי שאל שנלחם בעמלק. והמשלם מגול לכל אויבי נפשנו ע"י דוד בצקלג". ופירוש אור החיים במדבר כד ז בברכת בלעם: "וירום מאגג מלכו, כאן גילה מלכות ישראל הקיימת שהתחילה מאגג שהיא מלכות עמלק, ראשונה שעשה שאל ומשם נפסקה מלכות שאל ונתנה לרעהו הטוב שהוא דוד". ופירוש מלבי"ם שם בנוסח נמרץ יותר: "ירום מאגג מלכו הוא מלכות שאל שהיה ענינו להשמיד את עמלק ואח"כ ותנשא מלכותו בימי דוד ושלמה". מלכות דוד ושלמה יכלה להינשא רק בזכות המלאכה הראשונית של שאל שהיה כאמור: ראש לנמשחים. זכות הראשונים היא של שאל. הוא קיים את שתי המצוות הראשונות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ. דוד השלים את מחיית עמלק ורק אז ניתן היה לגשת למצווה השלישית של בניית בית הבחירה, מצווה שגם דוד לא זכה להשיגה, רק להכנינה, וגם לשאול יש בעקפינו חלק בה.

⁷ זה מקרה נוסף בו שאל רודף אחרי דוד והפעם במדבר עין גד. בסדר הכרונולוגי שבתנ"ך, מקרה זה קודם לזה שראינו לעיל במסכת ברכות ושאיירע במדבר זף. שאל הולך שם הצידה להתפנות לצרכיו ("לקהסך אַתְּרִגְלִי" בלשון המקרא), ואנשיו של דוד מנסים להסית אותו שינצל את ההזדמנות ויפגע בשאל. דוד מתנגד לכך בכל כוחו ("נשבע על יצרי" בלשון המדרש) ואומר: "תלילה לי מה' אם אַעֲשֶׂה אֶתְהַדָּבֵר הַזֶּה לְאֹדְנֵי לְמִשִּׁיחַ ה' לְשַׁלַּח יָדִי בּוֹ כִּי־מִשִּׁיחַ ה' הוּא". אבל הוא פונה אח"כ בדברי תוכחה לשאל ואומר לו: "הנה היום הנה ראוי עיניך את אשר נתנה ה' היום בְּיָדִי בְּמַעֲרֵה וְאָמַר לְהַרְגֶנּוּ וְתַחַס עֲלֶיךָ וְאָמַר לְאֹאֲשֶׁלַח יָדִי בְּאֹדְנֵי כִּי־מִשִּׁיחַ ה' הוּא". כדאי מאוד לקרוא מפגש מרגש זה במקור במקרא, כולל סיומו בהודאת שאל: "וְעַתָּה הִנֵּה יָדְעִיתִי כִּי מִלֶּךְ תִּמְלוֹךְ וְקָמָה בְּיָדְךָ מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל" והשבעתו את דוד שלא יפגע בזרעו ולא ישמיד את שמו. וזה נושא כאוב שנגענו בו במקצת בדברינו [הגבעונים](#) בפרשת נצבים. כיצד באמת נהג דוד עם הנשאים מבית שאל.

⁸ יש קושי לשוני בפסוק, עליו עמדו גם פרשני המקרא, שהיה דוד צריך לומר: "ואמרתי להורגך, וחסתי עליך".

⁹ אין פסוק כזה בתורה או במקרא, אלא דרשות חז"ל שמקורן העיקרי הוא בדין גנג הבא במחלתה, שמות כב א: "אִם־בְּמַחֲרַת יִמָּצָא הַגָּבִי וְהָפָה וְמָת אִין לוֹ דְמִים". ויש עוד דוגמאות בתלמוד שהביטוי "התורה אמרה" איננו פסוק, אלא תורת חכמים הנשענת על פסוק. ראו יומא נז ע"א, סוכה יב ע"א, עבודה זרה סב ע"א ועוד. אם כך, אולי לא נכון לשים סימן ": " אחרי "התורה אמרה".

¹⁰ וזו הסיבה למיקום דרשה זו במסכת ברכות הדנה שם בצניעות בית הכסא.

¹¹ קנאתו של שאל בדוד ורדיפתו היא אולי השיא (השפל) ביחסים ביניהם. לאחר שאֶהָבוּ, ובחר בו כחתן והיה דוד "נוהג בו כבוד ככבוד אביו" (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח), התהפך הגלגל ונכנסה בשאל עין רעה וצרה (ויקרא רבה כו ט) ממנה לא נגמל עד יום מותו, והתחיל "ויהי שאל עוין את דוד" (שמואל א יח ט) שהוא מאותם "ויהי" של צרה [בדרשה שעלתה לנו מן הגולה](#) (בראשית רבה מב ג, ויקרא רבה יא ז, דברינו בפרשת לך לך). לכך נוספה, כמובן אהבת יונתן את דוד שלא נעלמה מעינו של שאל שאף ראה בה בגידה של ממש (שמואל א פרק כ, הפטרת מחר חודש). ראו שיר השירים רבה (וילנא) ח ד: "כי עזה כמות אהבה – אהבה שאהב יהונתן לדוד ... קשה כשאל קנאה – קנאה שקנא שאל לדוד". שני צדדים של אותה מטבע. אלא שרדיפה זו היא שחיקה את הבחירה בדוד כפי שנדרש בויקרא רבה כז ה על הפסוק בקהלת "והאלהים יבקש את נרדף – אפילו צדיק רודף רשע ... לעולם הקב"ה תובע דמן של נרדפין מן הרודפין ... הבל נרדף מפני קין ובחר הקב"ה בהבל ... אברהם נרדף מפני נמרוד ובחר הקב"ה באברהם ... יעקב נרדף מפני עשו ... יוסף נרדף מפני אחיו ... דוד נרדף מפני שאל ובחר הקב"ה בדוד שנאמר: ויבחר בדוד עבדו

מסכת בבא קמא דף צא עמוד ב – איסור השחתת בגד

אמר רבי אלעזר: שמעתי, שהמקרא על המת יותר מדאי - לוקה משום בל תשחית, וכל שכן גופו; ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא! כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבודותא, ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא, מדלי להו למאניה, אמר: זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה.¹²

מדרש תהלים (שומר טוב; בובר) מזמור נז – קריעת מעיל וממלכה

וכיון שביקש לילך לו קרע לו את מעילו, שנאמר: "ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע. ויאמר אליו שמואל קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך" (שמואל א טו כז-כח), אמר לו: ומי הוא זה ריעי הטוב ממני שימלך תחתי? אמר ליה: רמז אני רומז לך, מי שקרע את מעילך הוא עתיד ליטול ממלכותך. וכשנכנס שאל למערה וכתת דוד כנף מעילו, מיד נזכר שאל מה שאמר לו שמואל. התחיל לומר: "ידיעתי כי מלך תמלך" (שם כד כא) - מלך בעולם הזה, תמלך לעולם הבא, שנאמר: "ועבדי דוד מלך עליהם" (יחזקאל לז כד).¹³

מלכים א פרק יא פסוקים כט-לב – קריעת מלכות דוד

וַיְהִי בַעֲת הַחַיָּא וַיִּרְבְּעַם יָצָא מִירוּשָׁלַם וַיִּמְצָא אֹתוֹ אַחֲזָה הַשִּׁילָנִי הַנְּבִיא בְּדָרְךָ וְהוּא מִתַּפְסָה בְּשִׁלְמָה הַחַדְשָׁה וַיִּשְׁנֶיהֶם לְבָדֶם בְּשָׂדֶה: וַיִּתְפֹּשׂ אַחֲזָה בְּשִׁלְמָה הַחַדְשָׁה אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּקְרַעֶהָ שָׁנִים עֶשְׂרֵי קָרְעִים: וַיֹּאמֶר לְיִרְבְּעָם קַח לְךָ עֶשְׂרֵה קָרְעִים כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּנִי קָרַע אֶת הַמְּמַלְכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה וְנִתְּתִי לְךָ אֶת עֶשְׂרֵה הַשְּׂבָטִים: וְהַשְּׂבֵט הָאֶחָד וַיְהִי לוֹ לְמַעַן עֲבָדִי דָוִד וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי בָּהּ מִכָּל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל:¹⁴

(תהלים עח). שאל נרדף מפני פלשתים ובחר הקב"ה בשאול, שנאמר: הראיתם אשר בחר בו ה' (שמואל א ב). שאל שנבחר משום שהיה נרדף, הפך לרודף וגרם להעברת הבחירה לדוד. המדרש איננו נזקק לדין רודף של הגמרא לעיל, מי שדינו למיתה! למדרש מספיקה העדפת הקב"ה את הנרדף, מי שנבחר לחיים ולמלוכה. ואע"פ כן, שאל הוא עדיין מלך! ראו הדו-שיח של דוד ואביגיל בירושלמי סנהדרין פרק ב הלכה ג בו כיצד היא מניאה אותו מלחטוא ואומרת לו: "עדיין מוניטה דמרן שאל קיים" (ראו סיפור זה בדברינו [נשים חכמות](#) בפרשת קרח. ומוניטה היא מטבע). עדיין שאל הוא מלך וכל מי שחותך בגדי המלכות ומבזה את הבגדים, סופו שהבגדים יבגדו בו. (בגדים מלשון בגידה, מעיל מלשון מעילה). ובקור זקנתו, כשהצינה מונעת ממנו שינה ומנוחה, ולא עזרו לדוד בגדים וגם לא נשים, אולי העביר דוד בעיני רוחו את מכלול יחסיו הקשים עם שאל ומצא גם שגיאות שהוא עשה כלפיו. במקרא אכן מצטער דוד על כריתת המעיל של שאל, כנאמר שמואל א כד ה: "וַיְהִי אַחֲרֵיכֵן וַיָּדַבְרָדָו אֹתוֹ עַל אֲשֶׁר פָּרַת אֶת־כְּנָף אֲשֶׁר לְשָׂאוֹל", אך את הנעשה אין להשיב.

¹² אפרופו ביזוי הבגדים שנזכר במדרש הקודם, בוודאי בגד מלוכה, שעליו נענש דוד בזקנותו, נעשה אתנחתא קלה בנושא דוד ושאל ונתייחס למקומו של הבגד במחשבת חכמים. הגמרא כאן דנה מנין לנו הדין שאסור לאדם לחבול בעצמו. אחת ההצעות היא של רבי אלעזר שאיסור זה בא מדין בל תשחית (שהיה פשוט לחכמים ואת מקורו עדיין צריך לברר) ובקל וחומר: אם להשחית בגד אסור, כל שכן להשחית את גוף האדם. אם לקרוע על המת (יותר מדי) אסור, קל וחומר לחבול בעצמך. אבל הגמרא דוחה הצעה זו בנימוק מעניין, שהבגד חשוב מהגוף! כמו ר' יוחנן שהיה קורא לבגדים: מכובדים וכמו רב חסדא שכשהיה הולך בין הקוצים היה מפשיל את בגדיו והעדיף שרגליו תישרטנה והבגד לא יינזק, שכן הרגל תתרפא, אבל הבגד לא. (כך גם בסיפור על אבא חלקיה בגמרא תענית כג ע"ב, בדברינו [חוני המעגל – עיון מחודש](#) בשמיני עצרת ושמת תורה). דוד חס על גופו של שאל ועוצר בעד אנשיו מלפגוע בו פיסית, אבל גם מעשה כריתת המעיל הוא חמור ונחשב כביזוי בגדים, בוודאי בגדי מלכות, שעליו נענש דוד בסוף מלכותו. ראו דברינו [הבגדים המכבדים את האדם](#) בפרשת תצוה.

¹³ חזרנו לכריתת המעיל של שאל ע"י דוד. דוד ייתן את הדין על שפגע בכבוד המלכות. ראו פירוש רד"ק שמואל א כד ה: "וי"ן לב דוד אותו - חשש בלבו שמה יחשוב ה' לו עון בכרתו כנף מעיל המלך כי אף על פי שהוא היה רודפו אע"פ כן יש לו לירוא ממנו". דוד עצמו אומר שם רבה פרשה ז על הפסוק וכן מדרש שמואל יח ה שמציניים שמעילו של אחיה נקריע: "שדרך הצדיקים להיות קורעים למה נהרג אבנר. אבל המסר לשאל הוא ברור, חד וכוואב. לכריתת מעילו הראשונה (עפ"י מדרש זה, לא מעיל שמואל נקרע, אלא מעיל שאל - שלא כפשט המקרא) אחרי מלחמת עמלק, שאולי הייתה לא מכוונת, מתווספת כעת כריתת המעיל ע"י דוד. עפ"י מדרש זה, זה היה הרגע שבו שאל מבין שהמלוכה עוברת לדוד והוא משיביע אותו שלא ישמיד את זרעו (סוף פרק כד). בפרק כו אמנם שוב רודף שאל אחרי דוד, אחרי שגם לקח ממנו את מיכל ונתן אותה לפלטי בן ליש, אבל נראה שזה כבר בבחינת מעשה של ייאוש ורוח רעה. המעיל נחתך והמשמעות ברורה. והמדרש מוסיף גם את המשמעות לדורות, בסמל של דוד כמלך לעתיד לבוא.

¹⁴ גם מלכות בית דוד נפתחת ומסתיימת כמלכות של כל עם ישראל, בקריעת בגד. שני קרעים מתוך שנים עשר נשארו לצאצאי דוד! ראו מדרש רות רבה פרשה ז על הפסוק וכן מדרש שמואל יח ה שמציניים שמעילו של אחיה נקריע: "שדרך הצדיקים להיות קורעים בשעה שאין נטיעתן משבחת", או בנוסח אחר: "בשעה שיש מחלוקת במלכות בית דוד". מה שמתאים לשיטה שגם אצל שאל המעיל שנקרע היה של שמואל שנטיעתו, או שמה שטייעותיו, לא שרדו לאורך זמן. אבל כאן אולי גם המקום להעיר על הקשר המופלא שבצמח דווקא בשעת קריעת ממלכת דוד, בין שבט יהודה ושבט בנימין. בשעת קריעת הממלכה, הולך שבט בנימין עם שבט יהודה ולא עם קרובי משפחתו שבטי יוסף! הוא שבט בנימין שזכה להמליך מלך ראשון בישראל והפסיד את המלוכה לשבט יהודה עליו ניבא יעקב: "לא יסור שבט מיהודה". מה פשר חיבור זה בין בנימין ליהודה? האם זו ערבותו של יהודה לא בנימין ליעקב ועמידתו כנגד יוסף בפרשת ויגש ספר בראשית כשהוא "חופף עליו" ונלחם עליו בכל כוחו? (ראו דברינו [יהודה יוסף ובנימין](#) בפרשת ויגש). האם זו הברית בין דוד ליונתן? או שמה מקום המקדש שעבר ממשכן שילה בחלקו של יוסף ל"רצועה שהיתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין" (יומא יב ע"א) ועליה נבנה בית המקדש בשותפות בין שני השבטים עליה ניבא משה בברכתו לבנימין: "חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן"? או שמה במעשה פילגש בגבעה נוצר הקשר? כך או כך, היריבות הקשה בין בית שאל ובית דוד לא גממה ואולי העצימה את הברית בין השבטים. כוונתו של יוסף להפריד בין בני לאה ובני רחל (ראו דברינו [מדוע לא שלח יוסף לאבי](#) בפרשת ויגש) לא צלחה. אדרבא, התהפכה.

גמרא יומא דף כב ע"ב – לדוד יש מזל

אמר רב הונא: כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סיייעיה; ¹⁵ שאול באחת - ועלתה לו, דוד בשתים - ולא עלתה לו. שאול באחת מאי היא - מעשה דאגג, והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים! - אמעשה דאגג כתיב: "נחמתי כי המלכתי את שאול למלך". ¹⁶ דוד בשתים, מאי נינהו - דאוריה ודהסתה. - והא איכא נמי מעשה דבת שבע! - התם אפרעו מיניה, דכתיב: "ואת הכבשה ישלם ארבעתים" - ילד, ¹⁷ אמנון, תמר, ואבשלום. ¹⁸

רש"י שמואל א פרק כ פסוק ל – שאול 'נחטף' במחלות שילה

בן נַעֲוֹת הַמְּרָדוֹת - שהיא ראויה לרדות ולייטר. דבר אחר: כשחטפו בני בנימן מבנות שילה שיצאו לחול בכרמים היה שאול ביישן ולא רצה לחטוף עד שבאתה היא עצמה והעיזה פניה ורדפה אחריו. ¹⁹

פסיקתא דרב כהנא פיסקא ה החדש הזה – צדקותו של שאול

"תוחלת ממושכה מחלה לב" - זה דוד שנמשח ומלך לאחר שתי שנים. "ועץ חיים תאווה באה" - זה שאול שנמשח ומלך מיד. בזכות מה? בזכות מעשים טובים שהיו בידו, שהיה עניו ושפל רוח, ושהיה אוכל חולים (חולין) בטהרה, ושהיה מבזבז את ממונו בשביל לחוס על ממונו של ישראל וששקל כבוד עבדו ככבוד עצמו. יהודה בר נחמן בשם ר' שמעון בן לקיש: שהיה בן תורה. ²⁰

גמרא יומא כב ע"ב – קופה של שרצים

"בן שנה שאול במלכו". אמר רב הונא: כבן שנה, שלא טעם טעם חטא. ... אמר רב יהודה אמר שמואל: מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול - מפני שלא היה בו שום דופי. ²¹ דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוז דעתו עליו - אומרין

¹⁵ כמה אינו חושש או חש (אינו צריך לחשוש) אדם שהקב"ה מסייע לו. ראו מזלו של דוד במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ז: "אמר לו הקב"ה לדוד: אילו היה מזלו של שאול מזלך ומזלך מזל, כמה דוד הייתי מאבד מפניו". לדוד היה מזל טוב ברקיע. ראו אגב המחלוקת בגמרא שבת קנו ע"א אם יש מזל לישראל או "אין מזל לישראל". ועכ"פ, ברכה יהודית שכחה היא: מזל טוב!

¹⁶ שכבר שם נגזר על שאול שיאבד את המלוכה, והריגת כהני נוב, קשה ככל שתהיה, לא היא שחרצה את גורלו (שכבר נחרץ מקודם). מה גם שאפשר שמעשה נוב היה כבר תוצאה של רוחו העכורה של שאול בעקבות קריעת המלכות ממנו (לא שזה מצדיק את המעשה). אבל! אם נקדקד במקרא נראה שלקחת המלכות משאול ע"י שמואל כבר קדמה למעשה אגג ועמלק. ראו שמואל א פרק יג במלחמה הראשונה של שאול מול פלשתים, בעת שהוא ממתין עד בוש לשמואל, ובדיוק ברגע ששאול מחליט להעלות את עולת המלחמה בעצמו, כי העם החל להתיימשך ולהתפזר (וסוף דבר ששאול נשאר עם 600 איש במקום ה- 3000 שאיתם התחיל) - בדיוק אז מופיע שמואל מאי שם ונוזף קשות בשאול על שלא חיכה לו. ראו דבריו הקשים לשאול כבר שם: "וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שְׂאוּל נִסְפַלְתָּ לֹא שִׁמְרַתְּ אֶת-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ כִּי עָשִׂה הַכִּינֹה' אֶת-מַמְלַכְתְּךָ אֶל-יִשְׂרָאֵל עַד-עוֹלָם: וְעַתָּה מִמְלַכְתְּךָ לֹא-תִקְוֶים בְּקֶשׁ ה' לֹא אִישׁ כְּלָבָבו וַיִּצְוֶהוּ ה' לְנַגִּיד עַל-עַמּוֹ כִּי לֹא שִׁמְרַתְּ אֶת אֲשֶׁר-צִוְּךָ ה'". ועניין זה חשוב מאד להמשך דברינו.

¹⁷ הילד שנולד לדוד ובת שבע שנפטרה בינקותו ולא ניתן לו שם (שמואל ב פרק יב). ושם המשפט המהדהד של דוד, לאחר מות הילד: "וְעַתָּה מִתְּלֶמְחָה אֲנִי צֶם הָאוֹכֵל לְהָשִׁיבוֹ עוֹד אֲנִי הֲלֹךְ אֵלָיו וְהוּא לֹא-יָשׁוּב אֵלָי". האם הבין דוד שהוא זה שהיה צריך למות?

¹⁸ לקיחת בת שבע והריגת אוריה הם שני דברים שונים ולכן, יחד עם ההסתה למניית העם שראינו לעיל, יש כאן שלושה לדוד כנגד אחד לשאול. אלא, אומרת הגמרא שבגין חטא בת שבע כבר קיבל דוד את עונשו. כדן גונב שה וטבחו ומכרו שדינו תשלומי ארבעה (שמות כא לז) וכפי שדוד עצמו חורץ את דינו כשאומר לנתן הנביא, בתשובה לסיפור כבשת הרש: "חיה" כי בְּרַמְוֹת הָאִישׁ הָעֵשָׂה זֹאת: וְאֶת-הַכֶּבֶשׂה יִשְׁלַם אַרְבַּעֵתִים עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה" (שמואל ב יב ה-ו). בהמשך הגמרא שם, דוד נענש בגופו הוא, בגין מניית העם, שהצטרע שישה חודשים ופרשו ממנו החכמים. ועוד שחטא דוד בחטא לשון הרע: "בשעה שאמר לו דוד למפיבושת: אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה, יצאה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות". בקיצור, לדוד יש קופה של שרצים שתלויה לו מאחוריו, מלפניו ומצדדיו, ואע"פ כן לא נלקחה ממנו המלכות. שאול, על מעשה אחד, חטאו בעמלק, "עלתה לו המלכות" (ירדה ממנו). זהו שאול שבמפקד לפני היציאה למלחמת עמלק הקפיד לפקוד את העם בטלאים ובסופה נענש קשות בגין טלאים ושלל נוסף שלקח מעמלק. ואילו דוד, גם בגין כל מה שעשה, לא נלקחה ממנו המלכות! ולא פירשו לנו חכמים מדוע, מלבד שבעצם העלאת הבעיה רמזו לכך שגם דעתם אינה נוחה. ומה עוד שלאור הערתנו לעיל, גט הפיטורין שנתן שמואל לשאול היה עוד לפני "מעשה דאגג". אולי בהמשך הדברים נמצא מזור מעט. ואולי יחכימונו שואבי המים!

¹⁹ בפסוק הקשה בו שאול מלא חימה על יונתן בנו ומקללו במילים הקשות: "בְּנֵי-נַעֲוֹת הַמְּרָדוֹת", מביא רש"י פירוש מרכזי וחיובי שחוזר למידת הצניעות שהייתה בשאול ולתיאורו במקרא כנחבא אל הכלים (שמואל א י כב). שאול לא העז לחטוף מהבנות שהיו חולות בכרמים ואומרות: בחור שא עיניך וראה מה אתה בורך לך (תענית פרק ד משנה ח). הבחורה, אשתו לעתיד ואם יונתן, הייתה צריכה לחטוף אותו! דוד חוטף לו אשת איש ואילו שאול הצנוע והנחבא, הייתה הנערה הפנויה המחוללת בכרמים צריכה לחטוף אותו! ודבר נאה זה שמעתי מפי ידידי נחום בראשי ה"ו ששמע מפי אביו הרב יצחק בראשי זצ"ל. ראו בדומה איך ציפורה 'חוטפת' את משה, שמות רבה א לב: "מיד רצתה צפורה אחריו כצפור והביאה אותו". בדברינו [ציפורה ומשה](#) בפרשת יתרו.

²⁰ כך גם במשנת רבי אליעזר פרשה י: "שתים עשרה מדות טובות הכתוב מפרש בשאול: היה עניו ... שהיה שומע חרפתו ושותק ... שהיה מוחל על עלבונו ... שהיה זהיר במצות ציצית ... שהיה מנדן לבנות ישראל. כל מי שלא היה לה נדוניא היה נותן לה נדוניא ... ששית, שהיה לו בושת פנים משמואל ... שהיה צנוע ... שהיה מבזבז את ממונו לחוס על ממונו של ישראל ... שהיה אוכל חולין בטהרה ... עשירית, שהיה מקדש הקדשות ... אחת עשרה, שהשווה כבודו לכבוד עבדו ... שתים עשרה, שהיה לבו רך בתשובה". ושהיה בן תורה! אז מדוע לא זכה שאול להמשך מלכותו? האם הכל באמת בגלל החטא של אי השלמת מחיית עמלק?

²¹ שאול היה "מושלם", או שמא "טוב מד". במלכות צריך שיהיה גם דופי. צדיק או תלמיד חכם לא יכול למלוך. ראו שמות רבה כז ט בדברינו [אני ואתה עומדים בזירה](#), על תלמידי חכמים שעוברים לעסוק בהנהגת הציבור.

לו: חזור לאחור. ²² אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נענש שאול - מפני שמחל על כבודו, שנאמר: "ובני בליעל אמרו מה יושענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה והיה כמחריש" (שמואל א' ו'). ²³

ויקרא רבה כו ז, פרשת אמור - שבחיו של שאול ²⁴

ו"יִתֵּן ה' גַּם אֶת יְשָׁרְאֵל עִמָּךְ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּמַחֵר אֶתְּהָ וּבְנִיךָ עִמִּי וְכוּ' " (שמואל א' כח יט) - אמר לו: ²⁵ ואין לי לברוח? אמר לו: אם אתה בורח אתה ניצול. אמר לו: ואין לי לעשות סדרי מלחמה? אמר לו: אם אתה עושה סדרי מלחמה אתה נוצח. ברם אם צדקת עליך את הדין "מחר אתה ובניך עמי". אמר רבי יוחנן: מהו "עמי"? - במחיצתי. וכיון ששמע את דברי שמואל נתיירא שנאמר "וימהר שאול ויפול מלא קומתו ארצה ויירא מאד מדברי שמואל". וכיון שבא אצל אבנר ועמשא, אמרו לו: מה אמר לך שמואל? אמר להם: אמר לי: למחר אתה יוצא לקרב ונוצח... מיד יצא למלחמה ונטל שלושת בניו עמו: יונתן ואבינדב ומלכישוע. אמר ריש לקיש: באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: בואו וראו בריה שבראתי בעולמי וצורה שצרתי בעולמי! בנוהג שבעולם, אדם הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין. וזה יוצא למלחמה ויודע שנהרג ונוטל בניו עמו ושמח על מדת הדין שפוגעת בו. ²⁶

אלשיך שמואל ב פרק א פסוק יז - קינת דוד על שאול

"ויקונן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יונתן בנו" (שמואל ב' א' יז). לבל יראה חלילה שהיה שמח לאידם על דבר המלוכה ועל היותו נרדף ממנו כל הימים, על כן נשא קינה לעיני כל ישראל ולבל יאמר איש כי עיקר הקינה היתה על יהונתן אהובו... על כן אמר על שאול, שהוא העיקר ואחריו ועל יהונתן בנו. ²⁷

שבת שלום מחלקי המים

אחרית דבר: מסתבר שלשאלה ששאלנו בהערות 18, 16 לעיל, בדבר אי הצדק לכאורה שביחס לשאול, יש מספר התייחסויות בספרות התורנית. ראו ספר העיקרים מאמר ד פרק כו, רלב"ג שמואל ב פרק כד פסוק כה. וכמו כן מתייחס לשאלה זו רבינו תם [בדיאלוג שקיים עם אנרי משמפיניו](#). ראו מאמר של פרופ' רמי ריינר בנושא זה.

²² רמז ברור לדוד שהיו לו כמה וכמה קופות של שרצים... ראו דבריני [פרנס על הציבור](#) בדפים המיוחדים.
²³ ראו גם המדרשים המכנים את שאול "גרופית של שקמה" כגון בראשית רבה כה ג: "עשרה שני רעבון באו לעולם: אחד בימי אדם הראשון... ואחד בימי אברהם... רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק: עיקר אוותנטיא (תוקף, חוזק) שלו לא היה ראוי להיות בימי דוד אלא בימי שאול. אלא על ידי שהיה שאול גרופית של שקמה גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד". (דוד מכונה שם "גרופית של זית"). וכן הוא במקורות נוספים וראש כולם ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה א: "אין למדין משאול, דאמר ריש לקיש: שאול גרופית של שקמה היה". נראה שלצד ההסבר של המקרא שמלכות שאול נפגמה בשל אי מחיית עמלק עד הסוף, באים חכמים ומציעים פתרון נוסף, אולי אפילו כביקורת סמויה על ההסבר במקרא. שאול היה טוב, הגון וישר מדי ורך מדי, על מנת להיות מלך שצריך לשלוט. חז"ל מכירים כאן בפשרות וב'תרגילים' שמלך צריך לעשות (גם מלכי אומות העולם) וקבעו להלכה: "מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול". לשאול לא היו 'תרגילים' שכאלה "מפני שלא היה בו שום דופי" ואילו לדוד האדמוני, שאמנם אחרי מות אבנר אומר: "וְאֶנְכִי הַיּוֹם יָדָּ וּמְשִׁיחַ מֶלֶךְ וְהַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים" (שמואל ב' ג' לט) - היו גם הם! מובא בשם הרבי מקוצק שאומר: כל אחד מישראל משתדל למצוא לעצמו ייחוס. ומי לנו גדול מייחוס שמגיע עד דוד המלך! ודוד עצמו, בינינו לבין עצמנו, איזה ייחוס היה לו? מצד אחד לוט ובנותיו ומצד שני גיורת ממואב שבאה בדיק בזמן שנקבעה ההלכה "מואבי ולא מואביה" (ירושלמי יבמות ח ג). לשאול היה ייחוס! "שאול זכה למלכות מפני הענוה" (תוספתא ברכות). שאול היה בן "קיש בְּרֵאֲבִיָּאל בֶּן־צִרוּר בֶּן־בְּכֹרֶת בֶּן־אֶפְיָח בֶּן־אִישׁ יְמִינֵי גִבּוֹר חֵיל" (שמואל א' ט א). שאול זכה למלכות משום "שקנוה היה מדיק נרות לרבים ומאיר את המבואות האפילים בדרכים המובילות לבית הכנסת" (ויקרא רבה ט ב). כל זה טוב ויפה, אומר הרבי מקוצק, אבל בשביל למשול על היהודים ולהנהיג אותם, לא צריך ייחוס גדול ולא להיות צדיק או ענו גדול. צריך שהיה בעורק קצת דם של גוי שיודע למשול ולרדות...
²⁴ האירוע הטרגי ביותר של שאול, בו גם התגלתה גבורתו הוא מלחמתו בפלשתים בגלבעו בה מצא את מותו. וקודם לכן ההליכה אל בעלת האוב והפגישה הקשה והטרגית כל כך עם שמואל. כבר הרחבנו בנושא זה בדבריני [שאל בפרשת אמור](#) וכן נביא רק הקטע הקשה בו שמואל מבשר לשאול את סופו.
²⁵ שאול לשמואל.
²⁶ שאול מלך ישראל הראשון הוא גם ראשון וסמל למוטיב צידוק הדין ולמוות בגבורה בשדה הקרב. מות גיבורים זה הוא הסליחה והמחילה על חטאיו הספורים: "אמר רבי יוחנן: מנין שמחל לו הקב"ה על אותו עון - שנאמר: מחר אתה ובניך עמי - עמי במחיצתי" (עירובין נג ע"ב). לעומת זאת, כיצד מסיים דוד את חייו? ראו מלכים א' פרק א.
²⁷ קינת דוד היא מהפרקים השיריים הנפלאים בתנ"ך: "קִשְׁתְּ הַיְהוָה לֹא נִשְׁוֹג אַחֹר וְחָרַב שְׂאוּל לֹא תִשׁוּב רִיקָם... שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן הַגִּבּוֹרִים וְהַנְּעִימָם בְּחַיֵּיהֶם וּבְמֹותָם לֹא נִפְרְדוּ מִנְּשָׁרִים קָלוּ מִאֲרִיֹת גְּבוּרָה... אִיךָ נִפְלוּ גִבּוֹרִים וַיִּאֱבְדוּ כָּלֵי מִלְחָמָה". ראו דבריני [קינת דוד](#) ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל. אלא שגם שם, אפשר שעדיין מסתתר חשבון קטן ודוד צריך להפגין לעין כל שהוא מתאבל בכנות על שאול (כפי שעשה גם על אבנר שמואל ב' ג' לו), שאכן נסגר החשבון ותמה כל משטמה ואיבה. ראו מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ז שם משמע שדוד אמר שירה על מפלתו של שאול: "אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני". והקב"ה אומר לו: "אילו היה מזלו של שאול מזלך ומזלך מזלו, כמה דוד הייתי מאבד מפניו".

ואולי המפתח לתשובה לשאלה הנ"ל היא דמותו, אישיותו ומעשיו של שמואל הנביא, אשר התנגד לכל רעיון המלוכה, כנראה עד יום מותו (בגיל 52!). המפתח לתשובה טמון ביחס בין מלך לנביא וגבולות סמכותם. שמואל, שמינה את בניו לשופטים והופתע לגלות שנבואתו בתחילת דרכו כנער על בית עלי, חלה כעת עליו ועל בניו, לא משלים, עד יום מותו עם פונקציית המלך. הוא מקיים את הציווי למשוח את שאול, אולי אפילו אהב אותו אישית, אבל עפ"י הבנתו, זו הייתה שגיאה ללכת על רעיון המלוכה. אצל דוד הגבולות כבר ברורים. נכון שיש דברים שאין עושים אלא עפ"י נביא, אבל מאידך: "מלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול". ושואל מחל על כבודו כנזכר בגמרא יומא לעיל. יש מלך ויש נביא ולכל אחד יש תפקיד. נביא יכול להיות מוכיח ומטיף ואיש המצפון, אבל לא הוא שימליך מלכים או יוריד אותם או ינהל אותם (להוציא את שמואל, ואלהו? ואלישע?). ראו איך במאבק בין אליהו לאחאב, בסופו של דבר אליהו מסתלק ואחאב נשאר. ראו דברינו [אליהו ואחאב](#) בפרשת פנחס.